

Daria Rozborilová

MODIFIKÁCIA VEĽKOSTI, ŠTRUKTÚRY A ALOKÁCIE ÚSPOR DOMÁCNOSTÍ A JEJ SÚVISLOSTI¹

Abstract: *The declining interest on the part of many countries in the creation of savings combined with the effects of financial and economic crisis at the beginning of the 21st century increases the urgency of the reverse of this negative trend. This is because no economy can be independent, efficient and competitive in the long term, if does not have its own adequate resources. The aim of this paper is to highlight the ambiguity of perceiving the conditional nature of savings, investment, economic growth and prosperity, the ambiguity of the impact of the particular individual determinants that affect the formation, size, structure, and allocation of savings. The general tendency of underestimating the creation of savings requires a solution in global context: cooperation between academics and practitioners in designing measures that would motivate the creation of the savings, the modification of their structure as well as their rational allocation.*

Key words: *determinants of savings, household saving rates, structure of savings, allocation of savings, economic growth, welfare*

JEL: D 1, D 31, E 21

Úvod

V ekonomickej teórii sa stretávame s polemikou, či ekonomický rast podmieňuje úspory alebo úspory podmieňujú ekonomický rast. Jednou z veľmi podnetných prác v tejto oblasti je práca významného ekonóma Angusa Deatona² „*Úspory a rast*“ [3]. Deaton analyzuje pohľad širokého spektra ekonómov³ a tiež identifikuje žiadúce

¹Článok vznikol v rámci riešenia projektu VEGA č. 262, 1/0663/09 „*Bohatstvo a chudoba v intenciách formovania novej ekonomiky – mikroekonomické a makroekonomické súvislosti*“.

²Angus Deaton je profesorom ekonómie a medzinárodných vzťahov. Pedagogicky pôsobí na viacerých univerzitách a od roku 2007 je prezidentom Americkej ekonomickej asociácie.

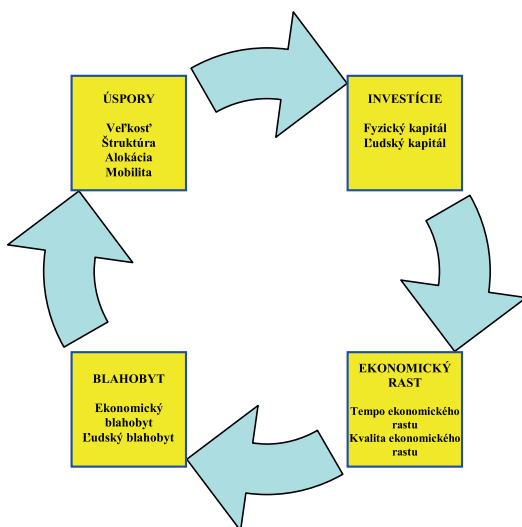
³A. Deaton analyzuje názory R. M. Solowa, R. E. Lucasa, P. Romera, L. H. Summersa, A. Lewisa, N. Kaldora, F. Modiglianiho, M. Friedmana, M. Flavinovej, CH. D. Carrola, M. J. Feldsteina, G. Mankiwa a ďalších ekonómov, ktorí svojím osobitým spôsobom prispeli k rozvinutiu teórie v tejto oblasti ([3], s. 33 – 71).

základné smery ďalšieho výskumu.⁴ Dôležitosť výskumu predmetnej oblasti vidí v potrebe vyjasnenia ich vzájomnej väzby z dôvodov úspešnej korekcie správania sa subjektov.

V prípade, že úspory vnímame ako zdroj investícií a investície ako predpoklad ekonomického rastu, rastu výkonnosti ekonomiky, jej konkurencieschopnosti a blahobytu, potom motivácia alebo demotivácia k tvorbe úspor, veľkosť úspor, štruktúra, alokácia a mobilita úspor by mali byť v centre pozornosti tak teoretikov, ako aj odborníkov z praxe. Bližšiu špecifikáciu vzájomných väzieb obsahuje obrázok č. 1.

Obr. č. 1

Vzájomná podmienenosť úspor, investícií, ekonomického rastu a blahobytu

Pozornosť motivácii, resp. demotivácii tvorby úspor, veľkosti, štruktúre, alokácii a mobilite úspor je osobitne naliehavá na začiatku 21. storočia. Naliehavosť je logickým výuštením správania sa subjektov na prelome 20. a 21. storočia, osobitne sa to vzťahuje na správanie sa domácností.⁵ Domácnosti preferovali súčasnú spotrebu pred budúcou

⁴Žiaduce základné smery ďalšieho výskumu: 1. je vzájomná závislosť medzi rastom a úsporami, alebo sú ovplyvnené inými faktormi? 2. sú dedičské motívy skôr aplikovateľné pri vysvetľovaní národných úspor než dôchodkové motívy teórie životného cyklu? 3. akú úlohu zohrávajú zmeny v populačnom raste? 4. znižuje sociálne zabezpečenie súkromnú mieru úspor a tempo ekonomického rastu?

⁵Sústredenie sa na správanie sa domácností je podmienené predmetom skúmania, nie tým, že by správanie iných subjektov nevykazovalo nežiaduce modifikácie správania sa. Sektor domácností však nie je jednotne vymedzený. V užšom chápaní zahŕňa iba domácnosti, v širšom chápaní zahrnuje i fyzické osoby nezapísané v obchodnom registri, fyzické osoby podnikajúce na základe iného ako živnostenského zákona, ako aj samostatne hospodáriacich roľníkov nezapísaných v obchodnom registri, a preto je potrebné pri analýze údajov týkajúcich sa sektora domácností zohľadňovať tieto špecifiká.

spotrebou, čo sa prejavilo vo zvyšovaní spotrebných výdavkov a v znižovaní úspor. Zvyšovanie spotrebných výdavkov dosiahlo v niektorých prípadoch také rozmery, že domácnosti „žili nad pomery“. Krátkodobé preferovanie spotrebných výdavkov a obmedzovanie tvorby úspor je možné, avšak dlhodobé pretrvávanie tejto negatívnej modifikácie správania sa domácností nie je únosné. Z krátkodobého hľadiska možno zníženie tvorby úspor korigovať prostredníctvom ich racionálnej alokácie a efektívneho využitia, z dlhodobého hľadiska je dané riešenie nereálne. Naliehavosť je tiež logickým vyústením zhoršených podmienok z dôvodu finančnej a hospodárskej krízy, ktorá zasiahla celý svet. Nadbytok globálnych úspor⁶ a viac-menej bezproblémové poskytovanie pôžičiek na prelome 20. a 21. storočia je už len históriou.⁷ Cieľom príspevku je prostredníctvom identifikácie spektra ekonomických a neekonomických determinantov, ktoré zohrávajú úlohu pri modifikácii správania sa domácností v oblasti spotreby a úspor v národnom, regionálnom aj globálnom rámci, ako aj identifikácie dôvodov ich neidentického pôsobenia poukázať na zložitosť vytýpania vhodných opatrení, ktoré by motivovali k tvorbe úspor, modifikácii ich štruktúry a k racionálnej alokácii.

⁶Globálny prebytok úspor nebol sprevádzaný výrazným zvýšením globálnej miery úspor. Globálna miera úspor dosiahla 20 – 25 % HDP; na porovnanie: globálna miera úspor 113 krajín v rokoch 1965 – 1994 dosahovala hodnoty nad 20 %. Zároveň pre obdobie prelomu 20. a 21. storočia boli špecifické značné regionálne rozdiely. Na jednej strane vysoká miera národných úspor bola príznačná pre viaceré ázijské krajiny, osobitne pre Čínu, v ktorej miera hrubých národných úspor sa nachádzala v rozpätí 30 až takmer 40 %, na druhej strane veľmi nízke miery hrubých národných úspor boli špecifické pre USA, VB, PR a Portugalsko. Najhoršia situácia, ako sa uvádza v uvedenej práci, bola príznačná pre africké štáty, osobitne pre štáty subsaharskej Afriky ([24], s. 6 – 33).

⁷Prudko sa rozvíjajúce ázijské krajiny, najmä Čína, ako aj krajiny ťažiace ropu, boli schopné vytvárať obrovské úspory, ktoré alokovali do krajín, kde očakávali zaujímavé zhodnotenie. Zároveň optimistické očakávania viedli k realizácii mnohých investične mimoriadne náročných projektov. Finančná a hospodárska kríza zredukovala globálne úspory, eufóriu vystriedali obavy, ktoré môžu výraznejšie eliminovať mobilitu úspor.

Úspory domácností – organická súčasť národných úspor. Vývoj miery národných úspor a miery úspor domácností

Národné úspory, ktoré podmieňujú schopnosť ekonomiky vytvárať nový kapitál, tvoria súkromné úspory (domácností a firiem) a verejné úspory.⁸ Medzi krajinami existujú rozdiely v miere národných úspor; v tom, či sledujú hrubé alebo čisté národné úspory; či ťažisko tvoria národné úspory alebo zahraničné úspory; či ťažisko súkromných úspor tvoria úspory domácností alebo úspory firiem, ako i v tom, či dokážu alebo nedokážu vytvárať pozitívne verejné úspory.⁹

⁸Úspory domácností predstavujú časť disponibilného dôchodku domácností, ktorá nebola vynaložená na spotrebu (na nákup statkov krátkodobej spotreby, statkov dlhodobej spotreby a služby). Viacerí autori upozorňujú na fakt, že v skutočnosti by mohli byť úspory vyššie. K zrealizovaniu úspor by prispelo preradenie výdavkov na statky dlhodobej spotreby zo spotrebných výdavkov do úspor, ako aj zaradenie výdavkov na vzdelávanie, šport, zdravotnícke služby do úspor. Začlenenie výdavkov na statky dlhodobej spotreby do úspor by mohlo vyvolať vyššie výkyvy vo veľkosti úspor a v miere úspor [24]. Úspory firiem = zisky – (dane + dividendy). Verejné úspory = dane – (transfery + jednostranné platby občanom + úroky platené vládou súkromnému sektoru).

⁹V krajinách OECD bol v období rokov 1995 – 2008 zaznamenaný deficit, s výnimkou r. 2000. Deficit bol v rozpätí od – 6,9 % po – 0,6 % HDP. Najvyššie deficity, ale s klesajúcou tendenciou, boli zaznamenané v Grécku, SR, ČR, Kanade, Francúzsku, Portugalsku a v Taliansku. V Austrálii, Dánsku, Fínsku, Nórsku, Švédsku boli deficity vystriedané prebytkami. Osobitné postavenie mali Kórea a Luxembursko, ktoré v tomto období dosahovali prebytky.

Informácie o vývoji miery hrubých národných úspor poskytuje tabuľka č. 1.

Tab. č. 1

**Miera hrubých národných úspor v %
(hrubé národné úspory / nominálny HDP)**

	1995	2000	2003	2005	2006	2007	2008
Austrália	18,7	19,7	20,7	21,6	21,8	22,5	.
Rakúsko	22,2	23,6	24,5	24,7	25,4	26,1	26,4
Belgicko	25,4	26,0	23,6	23,7	24,6	25,0	22,4
Kanada	18,3	23,6	21,4	23,8	24,4	23,7	.
ČR	29,0	24,8	20,7	23,9	24,3	25,0	21,8
Dánsko	20,4	22,6	23,1	25,2	25,2	23,6	24,1
Fínsko	21,9	28,7	25,0	25,4	26,6	27,1	24,6
Francúzsko	19,1	21,6	19,1	18,5	19,3	19,9	18,9
Nemecko	21,0	20,2	19,5	22,1	24,3	25,0	21,8
Grécko	11,3	11,3	12,2	9,3	8,9	7,6	7,1
Island	17,1	13,1	15,0	12,2	9,8	12,4	- 10,5
Írsko	20,4	23,9	23,1	23,6	24,6	21,6	16,9
Taliansko	22,0	20,6	19,8	19,5	19,6	20,0	18,2
Japonsko	29,3	27,5	25,4	26,8	26,9	27,0	.
Kórea	35,5	32,9	31,8	32,0	30,8	30,8	30,9
Mexiko	21,1	23,8	21,7	23,5	25,7	25,1	.
Holandsko	27,2	28,4	25,4	26,5	29,0	28,2	24,7
Nový Zéland	17,9	17,1	18,8	15,9	15,2	15,8	.
Nórsko	25,9	35,4	30,5	37,4	39,2	39,0	42,0
Poľsko	6,0	6,1	3,3	5,1	5,3	7,1	.
Portugalsko	20,2	17,0	16,4	12,8	11,7	12,4	10,2
SR	26,8	23,5	18,3	20,2	20,4	22,8	22,0
Španielsko	21,7	22,3	23,4	22,0	21,9	21,1	20,0
Švédsko	20,9	22,8	23,4	23,4	26,8	28,7	28,0
Švajčiarsko	29,6	34,7	33,1	36,0	35,5	31,2	.
VB	15,9	15,0	15,1	14,6	14,2	15,5	15,1
USA	16,0	17,8	13,5	14,6	15,8	14,0	12,1

Pre krajiny OECD platí, že prístup jednotlivých krajín k tvorbe národných úspor je špecifický.

Vysoká miera hrubých národných úspor bola príznačná pre Kóreu a Nórsko, naproti tomu veľmi nízka miera hrubých národných úspor bola zaznamenaná v Grécku a Poľsku.

Pomerne významná časť krajín OECD dosahovala relatívne vysokú a zároveň relatívne stabilnú mieru hrubých národných úspor v celom skúmanom období.

Osobitné miesto patrí Islandu, kde miera hrubých národných úspor bola nestabilná a v roku 2008 záporná.

Prameň: National accounts of OECD countries database.

Vývoj miery hrubých národných úspor umožňuje identifikovať prístup jednotlivých krajín k svojmu ďalšiemu rozvoju, k výkonnosti, konkurencieschopnosti, ako aj k schopnosti vytvárať podmienky na šťastný život. Zvolené indikátory, ktoré sú uvedené v tabuľke č. 2, poskytujú obraz o reálnom stave v jednotlivých krajinách v zmysle naplnenia, alebo naopak, vzdialenia sa od daných cieľov. Je logické, že obmedzený okruh indikátorov nemôže komplexne zachytiť stav, v ktorom sa jednotlivé ekonomiky nachádzajú. Napriek tomu poskytuje dostatočný priestor na komparáciu v reálnom čase.

Indikátory výkonnosti a konkurencieschopnosti

	Rast HDP v % 2008	HDP/1 obyv. v parite kúpnej sily 2009	Miera hrubých národných úspor 2008	Miera investícií 2008	Legatum prosperity index – poradie 2008	Index vnímania korupcie 2009	Miera inflácie 2008	Miera nezamestn. 2008	Index ľudského rozvoja 2008
Austrália	2,5	37 302	.	22,9	1	8,7	4,4	4,2	0,965
Rakúsko	2,1	38 896	26,4	15,9	2	7,9	3,2	3,9	0,951
Belgicko	1,5	35 683	22,4	16,1	13	7,1	4,5	7,0	0,948
Kanada	0,7	38 290	.	18,8	14	8,7	2,4	6,1	0,967
ČR	4,5	24 400	21,8	28,3	23	4,9	6,3	4,4	0,844
Dánsko	0,3	36 725	24,1	11,4	9	9,3	3,4	3,4	0,952
Fínsko	2,4	34 462	24,6	13,7	2	8,9	4,1	6,4	0,954
Francúzsko	0,9	33 744	18,9	15,6	13	6,9	2,8	7,9	0,955
Nemecko	1,7	34 219	21,8	14,5	4	8,0	2,6	7,3	0,940
Grécko	2,8	30 856	7,1	16,8	34	3,8	4,2	7,7	0,947
Island	2,0	37 243	-10,5	.	19	8,7	12,7	.	0,968
Írsko	- 0,7	39 441	16,9	14,0	20	8,0	4,1	6,0	0,960
Itálsko	0,0	29 290	18,2	16,3	25	4,3	3,3	6,8	0,945
Japonsko	0,7	32 817	.	20,8	13	7,7	1,4	4,0	0,956
Kórea	4,3	26 000	30,9	45,7	26	5,5	4,7	3,2	0,928
Mexiko	2,0	13 542	.	30,0	43	3,3	5,1	.	0,796
Holandsko	2,1	39 278	24,7	15,2	11	8,9	2,5	2,8	0,958
Nový Zéland	0,6	26 625	.	18,9	9	9,4	4,0	4,2	0,944
Nórsko	2,8	53 269	42,0	12,4	13	8,6	3,8	2,5	0,968
Poľsko	5,3	17 989	.	25,6	39	5,0	4,2	7,1	0,828
Portugalsko	0,9	21 848	10,2	21,0	33	5,8	2,6	7,8	0,874
SR	7,0	21 374	22,0	29,6	31	4,5	4,6	9,5	0,831
Španielsko	1,3	29 527	20,0	24,6	22	6,1	4,1	11,4	0,949
Švédsko	0,9	38 934	28,0	12,9	12	9,2	3,4	6,3	0,958
Švajčiarsko	2,0	42 948	.	14,2	7	9,0	2,4	3,5	0,955
VB	1,1	35 165	15,1	13,2	14	7,7	3,8	5,6	0,942
USA	1,4	46 443	12,1	18,0	4	7,5	3,8	5,8	0,950
Maďarsko	2,0	18 548	.	25,3	41	5,1	6,0	7,8	0,829
Luxembursko	4,0	78 723	.	13,9	.	8,2	3,4	4,9	0,956

Pramene: Main Economic Indicators. <http://www.oecdlibrary.org/oecd/content/table/2074384X-table>, CIA - The World Factbook - Country Comparisons, OECD Economic Outlook No. 86, Transparency International Corruption Perceptions Index 2009, World Economic Outlook Database – October 2009, International Monetary Fund, National Accounts of OECD Countries – database. Legatum Institute. <http://www.prosperity.com/ranking.aspx>, <http://www.infoplease.com/ipa/A0781359.html> http://www.transparency.org/layout/set/print/news_room/in_focus/2008/cpi2008/cpi_2

Poznámka: V prípade indikátora indexu ľudského rozvoja boli v roku 2009 zaznamenané viaceré zmeny. Vo väčšine uvedených krajín OECD bol dosiahnutý veľmi vysoký stupeň rozvoja; v SR, Maďarsku, Poľsku a v Mexiku vysoký stupeň rozvoja.

Z údajov vyplýva, že pri zohľadnení hodnôt uvedených indikátorov existujú medzi krajinami pomerne výrazné rozdiely. Ku krajinám, ktoré sa orientujú najmä na svoje vnútorné zdroje a dosahujú aj priaznivé výsledky vo výkonnosti, ale aj v ľudskom blahobyte, možno zaradiť Belgicko, Rakúsko, Holandsko, Francúzsko, Nemecko, VB a severské krajiny (Dánsko, Fínsko, Švédsko, Nórsko). Ku krajinám, ktorých národné úspory nepokrývajú národné investície, patria ČR, SR, Grécko, Portugalsko, Španielsko a USA.

Úspory domácností tvoria organickú súčasť národných úspor, a preto je žiaduce identifikovať správanie sa domácností v oblasti rozdelenia ich disponibilného dôchodku. Správajú sa domácnosti unifikovane alebo existujú aj výrazné rozdiely v ich správaní samedzi jednotlivými krajinami, resp. v jednej krajine, ale v rôznom čase? Na zacyhtenie správania sa domácností poslužia údaje v tab. č. 3.

Tab. č. 3

Miera úspor domácností v %
(úspory domácností vo vzťahu k disponibilnému dôchodku domácností)

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009 ^a	2010 ^a
Čisté úspory												
Austrália	6,4	1,8	2,0	-2,3	-3,1	-2,5	-0,8	1,4	2,1	2,6	5,4	3,4
Rakúsko	11,8	9,2	8,0	8,0	9,2	9,4	9,8	10,8	11,7	13,0	13,7	13,0
Belgicko	16,4	12,3	13,7	12,9	9,6	8,2	7,5	8,0	8,6	8,3	10,2	10,4
Kanada	9,2	4,7	5,2	3,5	2,6	3,2	2,1	3,5	2,5	3,7	5,1	4,6
ČR	10,0	3,3	2,2	3,0	2,4	0,5	3,2	4,5	4,3	1,4	1,7	1,4
Dánsko	1,3	-1,9	3,7	4,1	4,1	0,7	-1,5	0,4	-1,0	0,6	5,0	5,0
Fínsko	4,1	-1,7	-0,7	0,2	1,2	2,3	0,3	-1,8	-1,6	-0,9	5,0	5,1
Francúzsko	12,8	11,9	12,7	13,9	12,6	12,8	11,7	11,6	12,2	11,9	13,2	13,4
Nemecko	11,0	9,2	9,4	9,9	10,3	10,4	10,6	10,5	10,8	11,4	12,5	12,5
Írsko				5,4	5,4	8,3	5,6	3,8	2,7	5,4	9,3	12,0
Taliansko	17,0	8,4	10,5	11,2	10,3	10,2	9,9	9,0	7,9	9,3	11,2	10,1
Japonsko	12,6	8,6	5,0	4,9	3,9	3,5	3,9	3,8	3,3	2,7	3,3	3,2
Kórea	16,0	9,3	5,2	0,4	5,2	9,2	7,2	5,2	2,9	2,8	5,1	3,2
Holandsko	14,0	6,7	9,5	8,4	7,5	7,3	6,3	5,2	7,4	7,3	8,8	9,4
Nórsko	4,8	4,3	3,1	8,2	8,9	7,2	10,1	0,1	0,4	2,0	4,6	4,3
Poľsko	14,6	10,2	12,0	8,2	7,6	7,7	7,4	6,2	6,5	6,9	7,0	6,4
SR	5,4	6,7	4,1	4,0	1,6	0,5	1,6	1,1	3,2	3,3	4,7	6,1
Švédsko	9,5	4,8	9,3	9,1	9,0	7,7	6,8	7,8	9,1	12,1	15,6	16,3
Švajčiarsko	12,7	11,7	11,9	10,7	9,4	9,0	9,9	12,0	12,0	11,9	11,7	10,8
USA	5,2	2,9	2,7	3,5	2,1	2,1	0,4	0,7	0,6	1,8	5,4	6,5
Maďarsko	14,4	8,9	8,5	6,4	4,4	7,2	6,3	7,7	4,9	6,8	9,2	7,5
Hrubé úspory												
Portugalsko	13,1	10,9	10,6	10,5	10,5	9,7	9,2	8,1	6,6	7,3	10,0	10,9
Španielsko	17,5	11,1	11,1	11,4	12,0	11,3	11,3	11,2	10,2	12,1	14,1	13,6
VB	10,3	4,7	6,0	4,8	5,1	4,0	5,1	4,2	2,2	2,0	5,1	5,1

Pramene: OECD Economic Outlook 86 database. OECD Economic Outlook No 85. OECD Economic Outlook and Projections (database). Key tables from OECD – ISSN 2074-384X - © OECD 2009.^a Odhad.

Poznámka: Čisté úspory domácností vylučujú spotrebu fixného kapitálu domácností.

Špecifický prístup je príznačný i v oblasti tvorby úspor zo strany domácností. Najvyrovnanejšiu mieru úspor domácností má Francúzsko, zároveň táto miera úspor dosahuje vysoké hodnoty v porovnaní s väčšinou iných krajín. Pomerne vysoké miery úspor, i keď koncom 20. a na začiatku 21. storočia sa znížili, mali krajiny: Rakúsko, Belgicko, Nemecko, Taliansko, Švajčiarsko, Portugalsko a Španielsko. Naproti tomu, záporná miera úspor bola zaznamenaná v Austrálii, Dánsku a vo Fínsku.¹⁰

V prevažnej väčšine krajín dochádza k výraznému zníženiu miery úspor domácností od polovice 90. rokov 20. storočia a viac, resp. k menej zreteľnej tendencii jej zvyšovania v posledných rokoch.

Nezávislosť a dlhodobý pozitívny vývoj sú reálne za predpokladu, že sa jednotlivé krajiny sústredia na tvorbu národných úspor a zahraničné úspory budú vnímať ako doplnkový zdroj. Tým sa vyhnú zadlženosti, ktorej zníženie zaťaží súčasnú generáciu o niekoľko rokov, v horšom prípade zaťaží aj budúce generácie. Na programe dňa by malo byť hľadanie odpovedí na otázky: Sú jednotlivé subjekty motivované k tvorbe úspor? Mení sa motivácia subjektov v čase? Ak áno, čo spôsobuje zmenu priorít? Ktoré determinanty zohrávajú dôležitú úlohu? V akom smere a v akej miere ovplyvňujú tvorbu, štruktúru a alokáciu úspor? I keď sa na tvorbe národných úspor podieľajú viaceré subjekty, predmetom nášho záujmu bude analýza determinantov, ktoré motivujú alebo demotivujú domácnosti sporiť.

2 Determinanty úspor domácností

Identifikovať dôvody správania sa domácností predpokladá oprieť sa o teórie, ktoré sa danou problematikou dlhodobo zaoberajú, ako aj o empirické výskumy, ktoré sú ich organickou súčasťou. Ich tvorivou aplikáciou možno predikovať rôzne varianty správania sa domácností v prípade zmeny jednotlivých determinantov.

V rámci ekonomických teórií nezastupiteľné miesto patrí teóriám spotreby a úspor. Franco Modigliani, významný americký ekonóm talianskeho pôvodu, v rámci svojej prezentácie pri udeľovaní Nobelovej ceny v roku 1985 konštatoval, že je zaujímavé a v určitej miere paradoxné, že záujem o úspory vychádza z centrálnej úlohy spotrebnej funkcie ako determinanta agregátneho dopytu a z nadbytku úspor ako dôvodu cyklických výkyvov a dlhohodobej stagnácie [15]. Modigliani uvádza, že klasická teória úspor vychádzala z predpokladu, že úspory a investície sú podmienené úrokovou mierou, ktorá sa mení potiaľ, kým sa dosiahne rovnosť úspor a investícií. Úspory predstavujú zdroj investícií, a preto sporenie treba

¹⁰Záporná miera úspor nemusí nevyhnutne znamenať, že domácnosti nedisponujú úsporami. Je len vyjadrením toho, že v danom roku domácnosť mala vyššie spotrebné výdavky, ako bol jej disponibilný dôchodok. Motivácia k záporným úsporám môže byť vyvolaná ekonomickými faktormi, ktoré vytvárajú veľmi priaznivé podmienky na pôžičky, na realizáciu investičných zámerov, resp. poskytujú hojnosť spotrebných statkov za veľmi výhodných podmienok.

vnímať ako prospešný akt. Na rozdiel od klasickej teórie, J. M. Keynes predpokladal, že úspory by sa zvýšili, ak by sa domácnosti rozhodli šoriť menej a zvýšili by spotrebné výdavky. Rast úspor síce môže byť zaujímavý pre jednotlivcov, nie však pre spoločnosť. Želané úspory sa môžu rovnať želaným investíciám, čo však nevyhnutne neznamená aj rovnosť skutočných úspor a skutočných investícií, teda nie je vylúčená možnosť vzniku medzery úspor alebo medzery investícií.

Vo svojej prezentácii poukázal aj na špecifické vnímanie úspor v rámci empirických výskumov. Z nich možno vyvodiť vnímanie úspor ako statku, na ktorý sa vynakladá dôchodok. Úspory boli špecifikované ako luxusný statok, teda statok, ktorý si domácnosti môžu dovoliť až na určitej úrovni dôchodku. Zároveň upozornil na tri hlavné problémy, ktoré vyplynuli z empirických štúdií: po prvé, od polovice 19. storočia do polovice 20. storočia sa miera úspor veľmi nezmenila napriek rastu dôchodku pripadajúceho na osobu; po druhé, možno pozorovať krátkodobé cyklické výkyvy, ale z dlhodobého hľadiska je miera úspor stabilná; po tretie, miera úspor je podmienená relatívnym dôchodkom, nie absolútnou výškou dôchodku.

Ďalším prínosom F. Modiglianiho¹¹ je vymedzenie a skúmanie determinantov individuálnych aj agregátnych úspor. V prezentácii uvádza tieto determinanty: maximalizácia užitočnosti a úloha celoživotných zdrojov, očakávaný vek dožitia, pracovný čas, veľkosť rodiny, dedičstvo, záľuby, príležitosti, veľkosť dôchodkov, štruktúra dôchodkov, veľkosť bohatstva, štruktúra bohatstva, úroková miera, likvidita, krátkozrakosť, krátkodobá stabilizačná politika. Za zaujímavé a podnetné možno považovať závery, ktoré sú prezentované v rámci hypotézy životného cyklu úspor:

- Miera národných úspor je úplne nezávislá od veľkosti dôchodku na osobu;
- Diferencované miery národných úspor nemusia byť konzistentné s identickým individuálnym správaním sa v oblasti úspor;
- Medzi krajinami s identickým individuálnym správaním sa bude miera agregátnych úspor vyššia, ak bude vyšší dlhodobý rast ekonomiky, resp. bude nulová, ak bude ekonomický rast nulový;
- Miera bohatstva je klesajúcou funkciou tempa ekonomického rastu, teda bude najvyššia pri nulovom tempe ekonomického rastu;
- Ekonomika môže akumulovať veľmi významnú zásobu bohatstva vo vzťahu k dôchodku dokonca i keď sa žiadne bohatstvo nezanechá ako dedičstvo;
- Rozhodujúci parameter kontrolujúci mieru bohatstva a mieru úspor pre daný ekonomický rast je bežná dĺžka starobného dôchodku ([15], s. 154).

¹¹Ocenenie prináleží aj spoluautorom teórie životného cyklu úspor R. Brumbergovi a A. Andovi, i keď Nobelovu cenu získal iba F. Modigliani.

Medzi ďalších ekonómov, ktorí obohatili poznatky o determinantoch motivujúcich k úsporám, patria: M. Friedman, J. Tobin, I. Fisher, L. Summers, L. Kotlikoff, R. Barro, J. S. Duesenberry [19]. Z ich prác vyplýva, že k základným determinantom patrí dôchodok a bohatstvo. Jednotliví autori sa však líšia vo vymedzení konkrétnej podoby dôchodku, ktorá ovplyvňuje rozhodovanie domácností: bežný disponibilný dôchodok – J. M. Keynes, relatívny dôchodok – J. S. Duesenberry, permanentný dôchodok – M. Friedman, budúci očakávaný dôchodok – R. Lucas, celoživotný dôchodok – F. Modigliani, ako aj konkrétnej podoby bohatstva (líšia sa okruhom aktív, ktoré zahŕňajú do bohatstva) – I. Fisher, J. Tobin, M. Friedman. V ich prácach zároveň nachádzame široké spektrum ďalších determinantov, ktoré tiež modifikujú správanie sa domácností. Ide o: rozdeľovanie dôchodkov a bohatstva, spôsob nadobudnutia dôchodkov a bohatstva, cenovú hladinu, úrokovú mieru, dane a transfery, informácie, preferencie, očakávania, zvyky, tradície, morálku, hrdosť, náboženské vyznanie, vek, pohlavie, dedičstvo,¹² vzdelanie, reklamu. Je to široké spektrum determinantov nielen ekonomického, ale aj psychologického, sociologického, demografického, etického, kultúrneho, náboženského charakteru. Identifikovanie vhodných akceptovateľných opatrení v smere modifikácie správania sa domácností preto predpokladá využitie holistického prístupu. Za zaujímavý a inšpiratívny prístup možno označiť prístup predstaviteľov pozitívnej psychológie, ktorí akcentujú iný než materiálny pohľad na vnímanie bohatstva. Prehodnotenie prístupu k životu, k osobnej pohode, šťastiu môže zmeniť rozdelenie disponibilných dôchodkov domácností. Môže zastaviť rast spotrebných výdavkov domácností v prospech vyššej tvorby úspor [2], [23].

Teoretici môžu poskytnúť množstvo poznatkov o tom, ako jednotlivé determinanty môžu modifikovať správanie sa domácností. Nemôžu však poskytnúť jednoznačné tvrdenia o ich vplyve, o smere, v akom sa v konkrétnych podmienkach presadia. Komparácie v čase v rámci krajiny resp. medzi krajinami naznačujú rozdielny, ba niekedy aj protikladný dosah vplyvu niektorých determinantov.

¹²Ochota postarať sa o budúcu generáciu, vytvoriť im lepšie podmienky na život, dopriať vyšší životný štandard sa objavuje u mnohých autorov ako jeden z kľúčových determinantov tvorby úspor (R. Barro, L. Summers, L. Kotlikoff). Nadväzne na túto skutočnosť sú medzigeneračné transfery (dedičstvo) vnímané ako veľmi podstatná časť bohatstva. Naproti tomu F. Modigliani tvrdí, že dedičstvo vzniká skôr z dôvodu nečakaného úmrtia, než vedomého zámeru domácnosti. Zároveň pripúšťa význam medzigeneračných transferov v solventnejších domácnostiach. A. Deaton sa pozerá na tento problém z iného uhla pohľadu. Predpokladá, že je to skôr uspokojenie z vlastného bohatstva a z pocitu moci, ktoré bohatstvo prináša, než z pocitu zanechania dedičstva. Podnetný je aj jeho názor, že chýba všeobecná teória stupidity, ktorá by vysvetlila rôzne iracionálne stimuly vedúce k zvyšovaniu spotrebných výdavkov a k poklesu úspor [15], [3].

Výška dôchodkov domácností – s rastom dôchodkov domácností rastie miera úspor, čo vyplýva z aplikácie tézy o rastúcej funkcii úspor. Pri komparácii miery úspor domácností USA, EÚ a eurozóny zistíme, že miera úspor je najvyššia v eurozóne, potom v EÚ a na poslednom mieste v USA, čo však nezodpovedá poradiu podľa veľkosti dôchodkov, kde na prvom mieste je USA.

Štruktúra dôchodkov domácností – predpokladá sa, že čím väčší podiel v rámci dôchodku pripadá na sociálne transfery, tým bude miera úspor nižšia. Pokles sociálnych transferov v rámci dôchodkov domácností nebol sprevádzaný rastom miery úspor domácností.¹³

Veľkosť bohatstva – bohatstvo predstavuje jeden zo základných determinantov úspor domácností, pritom sa predpokladá, že s rastom bohatstva úspory rastú, rastie aj miera úspor. V reálnom vývoji, najmä v USA, pôsobí efekt bohatstva, čo sa prejavuje v raste spotrebných výdavkov, nie v raste úspor. Enormný nárast virtuálneho bohatstva v kombinácii s vplyvom ďalších determinantov, ako pozitívne očakávanie, stádovitosť, veľmi nízke úrokové miery, národná eufória o možnostiach nadobudnutia nehnuteľností každou domácnosťou, ale aj globálny prebytok úspor viedli v USA k poklesu úspor domácností, resp. v roku 2005 k záporným úsporám a k žitiu nad pomery.

Dokonalé kapitálové trhy – predpokladá sa, že v tomto prípade každý, kto má záujem o pôžičky, môže svoj zámer zrealizovať, teda možno predpokladať nižšiu tvorbu úspor. Otázkou zostáva, či tieto možnosti sú domácnosti ochotné aj využiť. V krajinách, kde domácnosti majú v sebe zakódované morálne hodnoty, ako skromnosť, žiť v súlade so zdrojmi, ktoré majú k dispozícii a nezadlžovať sa, nezávislosť, pokora, ani priaznivé podmienky na nadobudnutie pôžičiek nebudú využité [5].¹⁴

Rast úrokovej miery – so zvýšením úrokovej miery by mali úspory rásť, ak uvažujeme s rastúcim výnosom z úspor z dôvodu vyššej úrokovej miery. Rast úrokovej miery, z tohto pohľadu paradoxne, môže viesť k poklesu miery úspor, keďže nižšie úspory umožnia dosiahnuť rovnaký výnos z úspor.

Dôvody neidentického pôsobenia:

- synergické pôsobenie viacerých determinantov, čo môže viesť k atypickému účinku,
- časový aspekt pôsobenia determinantov,
- očakávaná alebo neočakávaná zmena determinantov,
- neistota a nejednoznačnosť pôsobenia jednotlivých determinantov.

¹³Hrubý disponibilný dôchodok domácností rástol, avšak nedochádzalo k rovnomernému zvyšovaniu všetkých zložiek hrubého disponibilného dôchodku, čo sa odrazilo v zmene jeho štruktúry. Podiel miezd predstavoval v EÚ 62,5 %, v eurozóne 61 %, resp. v USA 70,2 %. Zároveň existujú značné rozdiely medzi krajinami. Vo Švajčiarsku, Estónsku predstavujú mzdy 77,5, resp. 77,2 % hrubého disponibilného dôchodku, v Poľsku len 47,6 %. Druhou najvýznamnejšou zložkou sú zmiešané dôchodky a ich podiel predstavoval 21,3 % v rámci eurozóny, 20,3 % v krajinách EÚ a 21,6 % v USA [16].

¹⁴Amitai Etzioni tvrdí, že bez morálneho záväzku k úsporám sa ľudia môžu skutočne cítiť voľní ako vtáci – spotrebúvať teraz a nechať štát, príbuzných a priateľov, aby sa o nich postarali v budúcnosti. Podľa jeho názoru je nesprávne vnímať rozhodovanie o úsporách ako voľbu medzi súčasnou spotrebou a vyššou spotrebou v budúcnosti, pretože odloženie spotreby je bolesťou, nie potešením. Sporenie by sa malo chápať ako konflikt medzi spotrebou v súčasnosti a splnením morálnych záväzkov, ktorými je subjekt viazaný. Rozdiely v hodnotových systémoch budú, podľa jeho názoru, pravdepodobne korelovať s mierou úspor. Rôzne morálne hodnotenie zadlženosti je dôležitým faktorom pri vysvetľovaní rozdielov v tvorbe úspor ([5], s. 37 – 38).

3 Štruktúra a alokácia úspor

Domácnosti sa nerozhodujú len o veľkosti svojich úspor, ale aj o forme úspor. K základným formám úspor možno zaradiť: peniaze (hotovosť), vklady na bežných účtoch, vklady na sporiacich účtoch, vkladné knižky, vkladové listy, termínované vklady, akcie, obligácie, podielové listy podielových fondov, hypotekárne záložné listy, iné cenné papiere, rôzne formy poistenia (životné poistenie, dôchodkové poistenie a dôchodkové pripoistenie), stavebné sporenie. Okruh konkrétnych dostupných foriem úspor nie je nemenný, práve naopak, ich rozmanitosť neustále narastá,¹⁵ čo sa prejavuje aj v zmene dôležitosti jednotlivých konkrétnych foriem v čase, resp. v jednotlivých domácnostiach.

Voľbu konkrétnej formy úspor a dôležitosť jednotlivých foriem úspor podmieňuje:

- Informovanosť o dostupných formách úspor
- Dôveryhodnosť alebo nedôveryhodnosť iných foriem úspor v dôsledku inflácie
- Solídnosť subjektu, ktorý sa snaží získať úspory (nespoliehať sa na sprostredkované informácie, na informácie z minulosti)
- Reklama a frekvencia aktivít jednotlivých subjektov, ktorí sa snažia získať úspory
- Dostupnosť jednotlivých foriem úspor (minimálna suma nevyhnutná na využitie konkrétnej formy úspor, výška poplatkov)
- Skutočný alebo očakávaný výnos jednotlivých foriem úspor
- Stabilita alebo nestabilita meny
- Ochrana alebo absencia ochrany úspor
- Možnosť eliminácie alebo zmiernenie aspoň v istej miere, znehodnotenia úspor
- Zdaňovanie výnosov z úspor, resp. výška zdaňovania výnosov jednotlivých foriem úspor, prípadne oslobodenie výnosu z úspor od zdanenia
- Dokonalosť alebo nedokonalosť kapitálových trhov
- Stupeň likvidity
- Doba viazanosti
- Stádovitosť
- Tradície
- Riziko
- Očakávania
- Morálka
- Vek
- Vzdelanie
- Pohlavie
- Náboženské vyznanie.

¹⁵Silnejúce globalizačné procesy a rast konkurencie medzi subjektmi, ktoré akumulujú úspory, nútia tieto subjekty inovovať produkty, ktoré sú v ponuke a zároveň rozširovať ponuku o nové produkty.

Poznanie konkrétnych možností a ich analýza by mohli prispieť k zmierneniu rizika straty úspor a k vyššiemu zhodnoteniu úspor. V skutočnosti všetky formy úspor nie sú dostupné všetkým domácnostiam. Najlepšie možnosti voľby majú domácnosti, ktoré disponujú vysokými dôchodkami. Tieto domácnosti, okrem využitia bežnej ponuky komerčných bánk a finančných inštitúcií, môžu využiť individuálne poradenstvo. Majú reálnu možnosť využiť výnosné formy umiestnenia úspor, i keď tieto sú zároveň rizikovejšie, resp. vysoko rizikové. Výrazne menej možností majú domácnosti s nízkymi dôchodkami. Ekonomovia aj politici deklarujú potrebu nájsť prostriedky, ktoré by motivovali aj domácnosti s nízkymi dôchodkami sporiť, ktoré by ich presvedčili o účelnosti sporenia a o reálnej šanci dosiahnuť zaujímavé výnosy za predpokladu, že budú sporiť pravidelne a dlhodobo, ako aj za predpokladu, že budú modifikovať štruktúru úspor v čase.

Reálny vývoj potvrdzuje, že samotná tvorba úspor ani zmena štruktúry úspor automaticky nezaručujú pozitívny efekt v raste ekonomickej výkonnosti a blahobytu. Dôležitý je aj samotný proces alokácie úspor, resp. proces premeny úspor na investície. Tieto procesy umožnia premeniť želané výnosy na skutočné výnosy, teda vedú k reálnemu zhodnoteniu úspor. Za efektívnu alokáciu možno pokladať alokáciu, ktorá umožní zvýšiť blahobyt a dosiahnuť vyššiu kvalitu ekonomického rastu.

Pre adekvátnejší obraz o vývoji miery úspor domácností je žiaduci detailnejší pohľad na mieru úspor, mieru investícií a tempo rastu hrubého disponibilného dôchodku domácností.

Tab. č. 4

Miera úspor, miera investícií a tempo rastu hrubého disponibilného dôchodku domácností v krajinách eurozóny a v krajinách EÚ v % (očistené od sezónnych výkyvov)

	Miera úspor v eurozóne	Miera investícií v eurozóne	Tempo rastu hrubého disponibilného dôchodku v eurozóne	Miera úspor v EÚ-27	Miera investícií v EÚ- 27
1999					
Q1	15.4	9.9		12.6	9.0
Q2	14.7	10.1	0.5	12.2	9.1
Q3	14.1	10.1	1.0	11.8	9.1
Q4	13.6	10.2	1.1	11.4	9.1
2000					
Q1	13.2	10.3	0.9	11.0	9.2
Q2	13.2	10.2	1.4	11.2	9.1
Q3	13.8	10.1	1.7	11.5	9.0
Q4	13.8	9.9	1.2	11.8	8.8
2001					
Q1	14.2	9.7	1.7	12.2	8.8
Q2	13.9	9.7	0.7	12.0	8.7
Q3	14.4	9.5	1.2	12.5	8.7
Q4	14.6	9.5	0.7	12.4	8.7

2004					
Q1	14.8	9.6	1.7	11.7	9.2
Q2	14.5	9.6	0.6	11.6	9.2
Q3	14.5	9.7	0.7	11.7	9.1
Q4	14.3	9.8	0.9	11.4	9.2
2005					
Q1	14.0	9.8	0.6	11.6	9.2
Q2	14.1	10.0	1.3	11.4	9.3
Q3	13.9	10.1	1.0	11.2	9.5
Q4	13.8	10.2	1.0	11.3	9.5
2006					
Q1	13.4	10.4	0.6	10.9	9.7
Q2	13.7	10.5	1.4	10.8	9.9
Q3	13.5	10.7	0.8	10.8	10.1
Q4	13.8	10.8	1.2	10.7	10.2
2007					
Q1	14.0	10.9	1.0	10.7	10.3
Q2	14.0	10.9	1.0	10.6	10.3
Q3	13.6	10.9	0.7	10.6	10.2
Q4	13.7	10.8	1.1	10.7	10.1
2008					
Q1	13.8	10.7	1.2	10.7	10.0
Q2	14.2	10.5	1.3	10.9	9.8
Q3	14.4	10.4	1.1	10.9	9.6
Q4	14.9	9.8	-1.0	12.3	8.8
2009					
Q1	15.6	9.3	-0.2	13.8	8.6

Pramene: Eurostat news release. Euroindicators 110/2009 – 30 July 2009, Key indicators of the euro area (EA 16) and key indicators of the European Union (EU 27), <http://ec.europa.eu/eurostat/euroindicators>

Z údajov vyplýva, že miera úspor domácností bola v celom skúmanom období vyššia v rámci krajín eurozóny než v rámci EÚ. Na začiatku skúmaného obdobia tak v krajinách eurozóny, ako aj v EÚ sa miera úspor domácností znižovala. Koncom skúmaného obdobia však možno vidieť zvrät vo vývoji miery úspor, a to v smere zvýšenia miery úspor domácností. Z údajov je zrejmé, že nepriaznivejšie výsledky sa dosiahli v rámci EÚ. Dôvodom tejto situácie je hlavne nepriaznivý vývoj v oblasti miery úspor domácností v pobaltských krajinách. V Estónsku došlo k poklesu miery úspor domácností a v rokoch 2003 – 2006 boli zaznamenané záporné miery úspor, nízke miery úspor boli zaznamenané v Litve, kde maximálna hodnota miery úspor dosiahla 7,8 %, ale aj v Lotyšsku, kde sa striedali záporné úspory s kladnými úsporami, avšak maximálna miera úspor domácností dosiahla len 4,7 % (2004).

V prípade miery investícií domácností sa jej hodnota pohybovala v rozpätí od 9,3 % po 10,9 % v krajinách eurozóny, resp. v rozpätí 8,6 % po 10,3 % v krajinách EÚ. Kolísavý vývoj bol príznačný tak pre krajiny eurozóny, ako aj pre krajiny EÚ.

Z údajov tiež vyplýva, že napriek výkyvom v tempe rastu hrubého disponibilného dôchodku nedošlo k výrazným výkyvom ani miery úspor domácností, ani miery investícií domácností.

4 Modifikácia správania sa domácností v oblasti úspor na prelome 20. a 21. storočia

Skúmanie správania sa domácností na prelome 20. – 21. storočia naznačilo modifikáciu správania sa domácností v smere uprednostňovania súčasnej spotreby, čo sa logicky prejavilo v ich rastúcej zadlženosti. Dramatické zvyšovanie zadlženosti domácností bolo odrazom hlavne využitia výhodných podmienok na získanie hypotekárneho úveru a stotožnenia sa s ideou, že každý sa môže stať vlastníkom nehnuteľnosti. Toto tvrdenie potvrdzuje i fakt, že rozhodujúcu časť úverov predstavujú úvery späť so snahou domácností nadobudnúť nehnuteľnosť. Z ostatných foriem úverov možno uviesť prečerpanie bežného účtu, spotrebné úvery, využitie kreditných kariet. K najzadlženejším domácnostiam patria domácnosti v Dánsku, na Cypre, naopak, k najmenej zadlženým domácnostiam patria domácnosti v Rumunsku, SR a v Slovinsku. Ak sa však pozrieme na dynamiku zadlženia domácností, konkrétne v roku 2008, na predné miesta sa dostali Bulharsko (31,3 %), PR (25,09 %) a SR (25,05 %), naproti tomu najnižší rast zadlženia domácností do 5 % bol zaznamenaný v Taliansku, Luxembursku, Grécku, Portugalsku, Španielsku. Pokles zadlženosti sa viaže najmä na VB (-26,6 %), Belgicko (-19,0 %), ale aj na Švédsko, Holandsko, Írsko a Nemecko. Problémom nie je samo osebe zadlženie domácností, problémom je neschopnosť domácností odhadnúť udržateľnú úroveň zadlženia, pritom dôsledky môžu byť fatálne.

Uprednostňovanie súčasnej spotreby a podceňovanie potreby vytvárať úspory sa odrazilo v poklese miery úspor. Demotivácia k tvorbe úspor bola spôsobená veľmi rozmanitým spektrom skutočností, napriek tomu možno špecifikovať viaceré skutočnosti, ktoré sa vzťahujú na viacero krajín, aj keď veľkosť ich vplyvu je rozmanitá: rast nelegálne nadobudnutých dôchodkov a bohatstva, nízke dôchodky (nemá zmysel vytvárať úspory, drahé bankové služby), obavy zo straty sociálnych dávok, politika komerčných bánk v smere získavania záujemcov o pôžičky (možnosť prečerpania vlastného bežného účtu, bežné spotrebné úvery, kreditné karty, hypotekárne úvery), riziko tvoriť úspory (straty v dôsledku finančnej a hospodárskej krízy, krach nebankových subjektov), zmeny v zdaňovaní výnosov z úspor (zmeny v objeme aj v štruktúre úspor), nízke výnosy z úspor, efekt bohatstva, komparácie a vplyv demonštračného, resp. napodobňovacieho efektu, rozširovanie ponuky statkov a služieb vďaka globálnemu trhu, aktivity predajcov (predaj na splátky, predaj s odloženým splácaním o niekoľko mesiacov, leasing) [22].

Pokles miery úspor ohrozuje nezávislosť a vedie k obavám, neistote ohľadne budúcnosti z mikroekonomického hľadiska. Z makroekonomického hľadiska obmedzené vnútorné zdroje (úspory) nevyhnutné na realizáciu investícií sa musia doplniť zahraničnými zdrojmi, čím sa zvyšujú náklady, ale aj závislosť od zahraničných subjektov, resp. sa musia korigovať pôvodné zámery v oblasti investícií.

Tendencia znižovania miery úspor zaznamenala výraznejší zvrat koncom skúmaného obdobia. Optimistické očakávania ohľadne ďalšieho vývoja z prelomu 20. a 21. storočia sa postupne menili na viac, resp. menej skeptické. Globálna finančná a hospodárska kríza a s ňou späté obavy zo straty zamestnania, obavy o schopnosti uhrádzať svoje záväzky, ktoré súviseli s veľmi benevolentným prístupom k využívaniu pôžičiek ako významného zdroja pri uspokojovaní svojich, nezriedka fiktívnych potrieb sa postupne premietali do korekcie správania sa domácností. Súčasne dochádzalo aj ku korekcii správania sa bankového sektora, najmä v smere sprísnenia úverových štandardov. Zvrat sa týka nielen miery úspor, ale aj štruktúry úspor. Spätný návrat k bankovým vkladom, najmä termínovaným vkladom, je logickým vyústením v situácii, keď mnohé subjekty prišli o časť, resp. o všetky svoje úspory. Dôvera vo výnosnejšie formy úspor, ale aj výraznejšie rizikovejšie formy úspor, sa postupne obnovuje, napríklad záujem o podielové listy podielových fondov, avšak závisí aj od jednotlivých subjektov finančného sektora, či zatraktívnia túto formu úspor voči iným formám.

5 Záver

Všeobecná tendencia podceňovania tvorby úspor a preceňovania spotreby si vyžaduje riešenie v globálnom kontexte. Je to podmienené tým, že správanie sa domácností v jednej krajine je pod vplyvom správania sa domácností v iných krajinách, a preto aj hľadanie opatrení, ktoré by umožnili modifikáciu správania sa domácností tak na národnej, regionálnej, resp. globálnej úrovni by malo byť vzájomne späté.

Pozornosť teoretikov a odborníkov z praxe by sa mala permanentne sústreďovať na jednotlivé determinanty, ktoré ovplyvňujú správanie sa domácností v oblasti rozdeľovania ich disponibilného dôchodku. Identifikácia determinantov predstavuje prvý, veľmi dôležitý krok k navrhnutiu opatrení, ktoré by mohli motivovať k tvorbe úspor, k modifikácii ich štruktúry a k racionálnej alokácii. Samotná tvorba úspor, ani zmena štruktúry úspor automaticky nezaručuje pozitívny efekt. Nesmierne dôležitá je alokácia úspor. Nepochopenie týchto väzieb môže mať nielen krátkodobé efekty v strate reálnych úspor, ale aj dlhodobé efekty v demotivácii tvorby nových úspor. Pozornosť teoretikov a odborníkov z praxe by sa mala preto sústrediť aj na zdôrazňovanie zodpovednosti za rozhodnutia jednotlivých domácností vo svete asymetrických informácií, ale aj na vymedzenie rôznych alternatív ochrany v prípade nekorektného správania sa subjektov, ktoré akumulujú úspory a ktoré rozhodujú o ich alokácii.

Korekcia správania sa domácností, ale nielen ich, je možná vtedy, ak jednotlivé subjekty zohľadňujú aj etické aspekty svojho správania sa, ak neuvažujú v kontexte daného momentu, ale aj v kontexte formovania vyspelej spoločnosti nielen pre súčasnú generáciu, ale aj pre budúce generácie.

Literatúra

- [1] AUDENIS, C. – GRÉGOIR, S. – LOUVOT, C.: *The various measures of the saving rate and their interpretation*. Paris – INSEE, 2002. STD/NA(2002)5, OECD, p. 5 – 22.
- [2] ČAPLÁNOVÁ, A. – ROZBORILOVÁ, D.: The significance of institutional and economic factors in the determination of individual happiness (theoretical and empirical approach). In: *V. International Conference on Applied Business Resource*. Brno: Mendel University, 2009, p. 271 - 287. CD –ISBN 978-80-7375-324-5.
- [3] DEATON, A.: Saving and Growth. p.. 33 – 71. In: SCHMIDT– HERBEL, K. –SERVÉN, L.: *The Economics of Saving & Growth. Theory, Evidence, and Implications for Policy*. Cambridge University Press, 1999. ISBN 0-521-63295-1.
- [4] DOOLEY, M. P. – FOLKERTS – LANDAU, D. – GARBER, P. M.: *Savings Gluts and Interest rates: The Missing Link to Europe*. Massachusetts: National Bureau of Economic Research. Cambridge, MA02138, 2005. Working paper 11520. Dostupné na internete: <http://www.nber.org/papers/w11520>
- [5] ETZIONI, A.: *Morální dimenze ekonomiky*. Praha: Victoria Publishing, 1995.
- [6] GLICK, R. – LAUSING, K. J.: *U. S. Household deleveraging and future consumption growth*. Economic research and data. Federal Reserve Bank of San Francisco, May 15, 2009.
- [7] GRANDVILLE, O.: *Economic Growth. A Unified Approach*. New York: Cambridge University Press, 2009, pp. 361. ISBN 978-0-521-72520-0.
- [8] *Household Saving Rates 1990 – 2009*. OECD Economic Outlook 86 database.
- [9] *Household saving rate at 15,6% in the euro area and 13,8% in the EÚ 27*. Eurostat Euroindicators 110/2009 – 30 July 2009. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/eurostat/euroindicators>
- [10] *Human development indices: a statistical update 2008*. United Nations Development Programme, s. 20.
- [11] LEETMAA, P. – RENNIE, H. – THIRY, B.: *Household saving rate higher in the EU than in the USA despite lower income*. Eurostat, Statistics . Focus 29/2009.
- [12] LISÝ, J.: *Výkonnosť ekonomiky a ekonomický rast*. Bratislava: IURA EDITION, 2005.
- [13] *Menový prehľad NBS 12/2008*. Národná banka Slovenska. ISSN 1336 – 6440.
- [14] MACHLICA, G. – ŠILAN, J.: Aktuálna makroekonomická prognóza MF SR (jún 2009). In: *Biatic*, ročník 17, 17.7. 2009, s. 19 – 22.
- [15] MODIGLIANI, F.: *Life Cycle, Individual Thrift and the Wealth of Nations*. Economic Science, 1985, p. 150 – 171.
- [16] *OECD Economic Outlook – Sources and Methods*. Dostupné na Internete: www.oecd.org/eco/sources-and-methods2009
- [17] *Personal Saving Rate*. National Economic Accounts. Bureau of Economic Analysis. 2009. Dostupné na Internete: mhtml:file//F:BEA Personal Saving Rate.mht
- [18] PURCELL, P.: *Retirement Savings and Household Wealth in 2007. CRS Repport for Congress*. April 8, 2009. Congressional Research Service 7-5700. Dostupné na internete: www.crs.gov/RL30992
- [19] ROZBORILOVÁ, D.: *Teórie spotreby, úspor, investícií a vládnych výdavkov*. Bratislava: Edícia Ekonómia, 2005, II. vydanie, s. 21 – 146, 197 – 207. ISBN 80-8078-038-0
- [20] ROZBORILOVÁ, D.: Prínosy teórií spotreby a úspor z pohľadu zabezpečenia dlhodobého rovnovážneho tempa ekonomického rastu a formovania novej ekonomiky. In: *Hospodárska politika nových členských zemí EÚ*. Zborník príspevkov z V. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie. Ostrava: Ekonomická fakulta VŠB-TU, 2005. ISBN 80-248-0943-5.
- [21] ROZBORILOVÁ, D.: Žitie nad pomery verzus úspory domácností ako nosný zdroj ekonomického rastu. In: *Teoretické a praktické problémy ekonomického rastu a cyklického vývoja ekonomiky SR po vstupe do EÚ*. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie.

Bratislava: Vydavateľstvo Ekonóm, 2005. ISBN 80-225-2138-8.

- [22] ROZBORILOVÁ, D.: (De) motivácia tvorby úspor na začiatku 21. storočia. In: *Makroekonomické súvislosti konvergenie ekonomiky SR k eurozóne*. Elektronický zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie. Bratislava, 2009. ISBN 978-80-225-2822-1.
- [23] SELIGMAN, M. E. P. – STEEN, T. A. – PARK, N. – PETERSON, CH.: *Positive Psychology Progress. Empirical Validation of Interventions*. 2005. *American Psychologist* 60(5), p. 411 – 421.
- [24] SCHMIDT – HEBBEL, K. – SERVÉN, L.: *The Economics of Saving & Growth. Theory, Evidence, and Implications for Policy*. Cambridge University Press, 1999, I. vydanie. ISBN 0-521-63295-1.
- [25] TANZI, V. – ZEE, H. H.: *Taxation and the household saving rate: Evidence from OECD countries*. International Monetary Found, 1998. IMF Working Paper, WP/98/36/JEL Classification Numbers: E21, H20, H31.
- [26] The 2008 Legatum prosperity index Report. Methodology, Data and Findings. Legatum institute., pp. 90 www.legatum.com <http://sdw.ecb.europa.eu>, <http://epp.eurostat.europa.eu>